

تکنولوژی و هنر تصویری

امیر عبدالحسینی / کارشناس ارشد هنر

وسعت کار گرافیک و کاربرد همه جانبه آن همچنین نیاز روزافزون جامعه امروز به هنرگرافیک در کنار تکنولوژی رایانه از افراد فائق تخصص نیز طراحان نوظهوری به وجود آورد. غافل از این که این طراحان نوظهور، علاوه بر لزوم درک زبان رایانهها، نیاز به فراگیری زبان هنر تصویری نیز دارند. مطلب «تکنولوژی و هنر تصویری» به بحث در این مورد می‌پردازد. بحثی که با رشد و تکثیر فارچی شکل دفاتر تبلیغاتی و گرافیکی به مسئله عمده جامعه گرافیکست ایرانی تبدیل شده است.

تکنوپولی عنوان کتابی است از نیل پستمن (۱) که تسلیم شدن فرهنگ به تکنولوژی و علم‌زدگی جوامع انسانی را بررسی می‌کند. در بخشی از این کتاب، تکنولوژی کامپیوتر مورد بررسی قرار گرفته است:

«کامپیوتر، به نحوی و از راههایی صاحب قدرت تعیین‌کننده و هدایتگر اندیشه‌های ما شده که شاید یک فرهنگ هوشیار و بیدار، از قبول و پذیرش آن امتناع می‌ورزید. از این جهت، شایسته است ایده‌ها و انگیزه‌هایی را که تکنولوژی کامپیوتر در ذات خود دارد و خواب و خیالی را که در سر می‌پروراند شناخته و مورد بررسی قرار دهیم.» (۲)

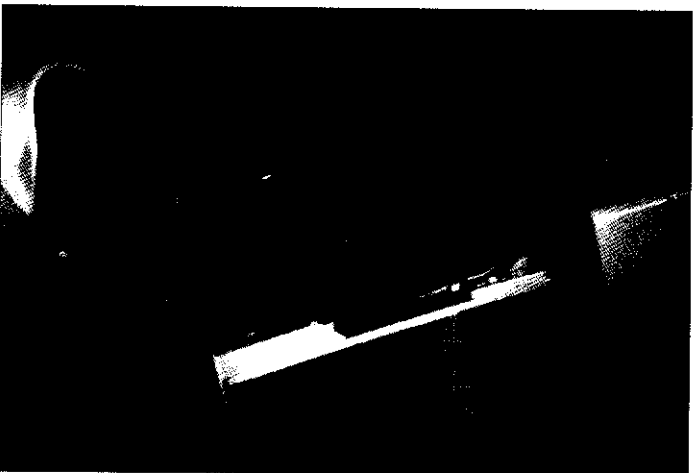
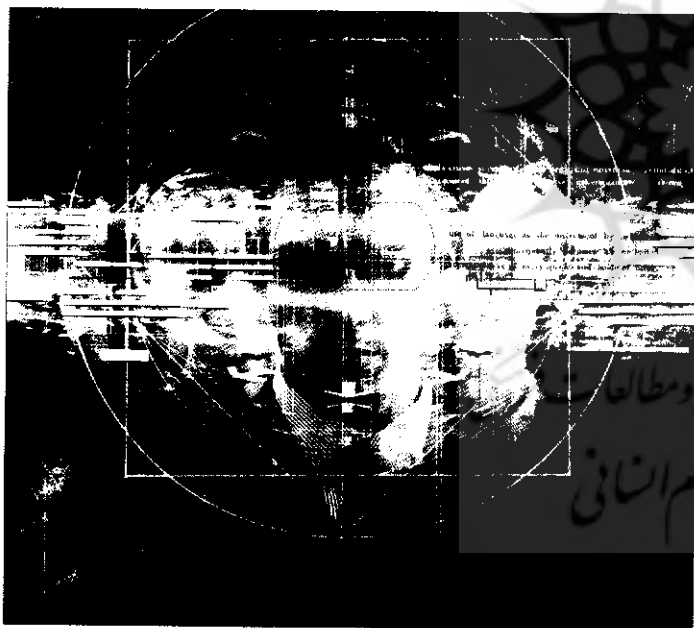
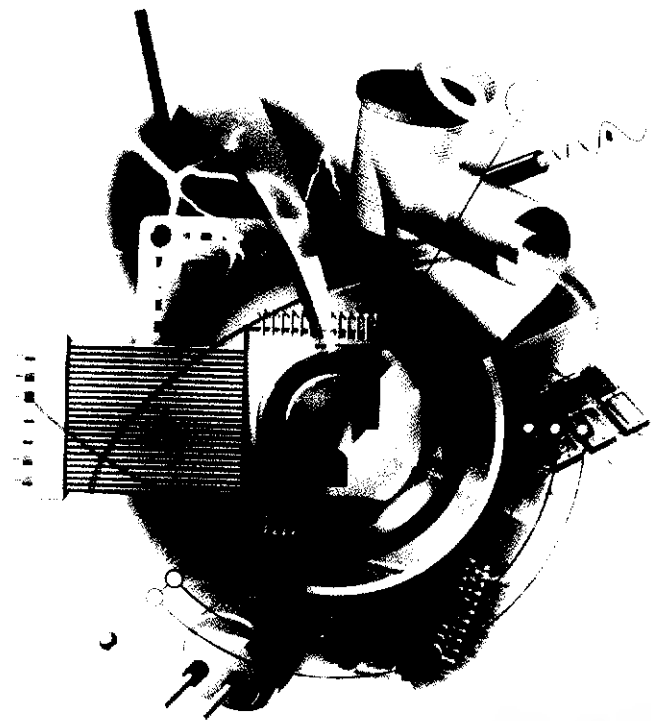
با گذشت سالها از انتشار کتاب پستمن، در دهه اخیر سؤال دیگری مطرح است. اینکه جایگاه هنر و هنرمند در رویارویی با تکنولوژی چگونه تعریف می‌شود؟ تاریخ هنر به ما نشان می‌دهد که اشتیاق به ثبت واقعیت مرئی در پی خود اختراعات و ابداعات صنعتی و مکانیکی را نیز به همراه داشته است. لئوناردو داوینچی با ساختن اتاق تاریک زمینه‌ساز تحولاتی در نقاشی و هنر دوران خود و پس از آن شد. به دنبال اختراع دستگاه «داگروتیپ» (۳) و پس از آن پیدایش صنعت و هنر عکاسی، ابزارهای جدیدی برای ثبت اطلاعات تصویری در اختیار هنرمندان قرار گرفت. بررسی آثار نقاشان در دوره ظهور و شکل‌گیری عکاسی، و بالخصوص ارزیابی آثار نقاشان امپرسیونیست بخشی از تحولاتی است که در هنر نقاشی به دنبال ورود تکنولوژی به عرصه هنر پدید آمد. با ظهور عکاسی، هنرمندان نقاش از یک سو وسیله‌ای جدید برای بازنمایی و ثبت تصاویر به دست آوردند و از دیگر سو موجودیت نقاشان منظرنگار و چهره‌نگار طبیعت‌پرداز به خطر افتاد. در چهره‌نگاری نشستهای مکرر و طولانی مدل، منتفی شد و

شبهات مورد نظر با دقتی بیشتر از نقاشی، با چند عکس به دست می‌آید. از همین جا اولین رویارویی هنرمندان با حضور تکنولوژی و جدیت آن در صحنه هنر دیده می‌شود. حضور تکنولوژی در عرصه هنر تجسمی نه تنها در نقاشی بلکه در شکل‌گیری، گسترش و پهنشدن آثار گرافیکی نیز بسیار چشمگیر است. از ویژگیهای اصلی هنر گرافیک جنبه تولیدی و تکثیری آن است. هنر گرافیک با تکنولوژی چاپ ارتباط مستقیم و نزدیک دارد. اگر فناوری رو به رشد چاپ و امکانات تکنولوژیک آن نبود، گرافیک و زیرشاخه‌های متنوع و کاربردی آن، تا حد وسیع و فراگیر امروزی پیش نمی‌آمد. اما آخرین دستاورد انقلاب تکنولوژی و حضور رایانه‌ها در عرصه هنر، آخرین سنگ‌های تکنیکی را نیز تسخیر کرده است. نمی‌توان انکار کرد که در کشور ما، عموماً ورود تکنولوژی و سیطره آن بر امور، قبل از آماده‌سازی فرهنگ استفاده و نوع نگرش به آن صورت گرفته است. (۴) و رایانه‌ها نیز از این قاعده مستثنی نبوده‌اند.

در سالهای اخیر، آثار هنری فراوانی در عرصه هنرهای تصویری و بخصوص هنر گرافیک مشاهده می‌شود که با تکنیکهای رایانه‌ای به وجود آمده‌اند و طراحان گرافیک جسورترین هنرمندانی هستند که شیفته قدرت جادویی رایانه‌ها شده‌اند. رشد و تکثیر چارچی شکل دفاتر تبلیغاتی و گرافیک به صورت روزمره این فرصت را به وجود آورد تا موجی از طراحان گرافیک، بخصوص افرادی که قدرت طراحی دستی کمتری داشتند سرعت با این شیوه هماهنگ و همپا شوند. وسعت کار گرافیک و کاربرد همه جانبه آن و همچنین نیاز روزافزون جامعه امروز به هنر گرافیک، در کنار تکنولوژی رایانه از افراد فاقد تخصص نیز طراحان نوظهوری به وجود آورد. غافل از این که این طراحان نوظهور، علاوه بر لزوم درک زبان رایانه‌ها، نیاز به فراگیری زبان هنر تصویری نیز دارند.

در ابتدای حضور رایانه‌ها در عرصه گرافیک، بسیاری از طراحان قدیمی، اساتید و پیشکسوتان گرافیک به انتقاد از تکنیکهای رایانه پرداختند و آن را تکنیکی نامناسب و در تضاد با مفاهیم هنری قلمداد کردند. (۵) اما در موج جدید طراحی گرافیک امروز، کمتر کسی را می‌توان یافت که به شیوه سنتی یا به اصطلاح دستی خالق آثار گرافیکی باشد. هنرمندان پیشکسوت و قدیمی نیز که حوصله و یا فرصت کافی برای یادگیری زبان رایانه‌ها را ندارند، عموماً کاربرانی را در استخدام خود می‌گیرند.

طراحان گرافیک هیچگاه به تسلیم شدن در برابر تکنولوژی اعتراف نمی‌کنند. آنها کامپیوتر و

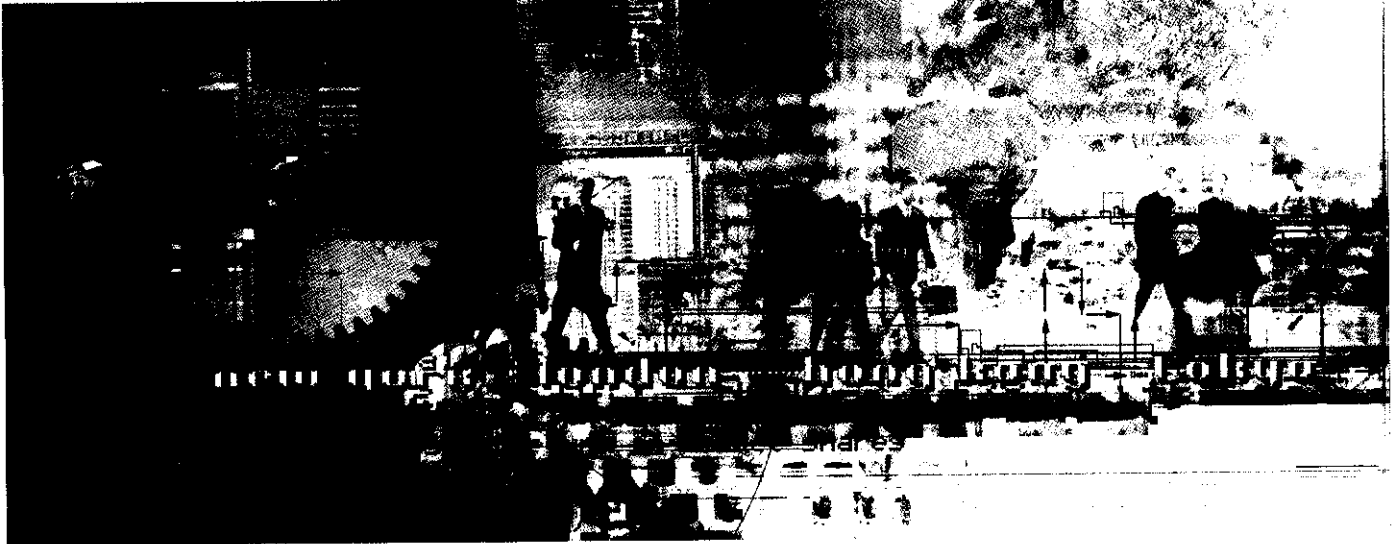

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

میتواند هم به عنوان یک وسیله آموزشی برای دانش آموزان و دانشجویان و هم به عنوان یک وسیله تحقیقی برای محققان در زمینه های مختلف استفاده شود. این سیستم با استفاده از کامپیوتر و اینترنت می تواند به راحتی به روز رسانی شود و به کاربران جدید دسترسی دهد. همچنین می تواند به عنوان یک ابزار برای آموزش به زبان های مختلف و برای دانش آموزان با نیازهای ویژه استفاده شود. در نهایت، این سیستم می تواند به عنوان یک ابزار برای تحقیقات علمی در زمینه های مختلف استفاده شود.

این سیستم می تواند به عنوان یک ابزار برای آموزش به زبان های مختلف و برای دانش آموزان با نیازهای ویژه استفاده شود. در نهایت، این سیستم می تواند به عنوان یک ابزار برای تحقیقات علمی در زمینه های مختلف استفاده شود. همچنین می تواند به عنوان یک وسیله آموزشی برای دانش آموزان و دانشجویان و هم به عنوان یک وسیله تحقیقی برای محققان در زمینه های مختلف استفاده شود. این سیستم با استفاده از کامپیوتر و اینترنت می تواند به راحتی به روز رسانی شود و به کاربران جدید دسترسی دهد.

آرت‌ورک ارزشمند بود و تولید سایر نسخ از روی آرت‌ورک انجام می‌گرفت و اصل اثر نزد طراح می‌ماند و یا در نمایشگاه‌های هنری عرضه می‌شد. شاید از همین منظر است که طراحان گرافیک، پس از خلق اثر با تکنیک‌های رایانه از فایل مورد نظر با ابعاد دلخواه پرینت می‌گیرند و به صورت دستی و با تکنیک‌های سنتی بر روی آن کار می‌کنند و پس از اتمام کار، امضای خود را برای شناسایی در کنار اثر حک می‌کنند. آنها با رنگ‌گذاری و طراحی قلمی بر روی پرینت فایل رایانه‌ای، ارزش هنری نسخه اصلی را حفظ می‌کنند. بدین صورت پس از تهیه عکس و اسلاید از نسخه اصلی و آماده‌سازی مراحل چاپ، سایر نسخه‌ها به تیراژ مورد نظر تولید می‌گردند.

ورود تکنولوژی در عرصه هنر تجسمی به گرافیک محدود نشده است، بلکه رشته‌های دیگر هنر تجسمی نیز، از این هجوم در امان نماندند. عکاسی که همواره به عنوان هنری کاربردی، مکمل گرافیک بوده با تولید انواع و اقسام دوربین‌های دیجیتال و تکنولوژی همه جانبه و روبه رشد آن، به سیطره دنیای دیجیتال و رایانه‌ها درآمده است. پس از شکل‌گیری هنر عکاسی به عنوان هنر مستقل، بسیاری از هنرمندان اعتراض داشتند که عکاسی را نمی‌توان با هنرهای مقایسه کرد که نمره ذهن و دست هنرمند محسوب می‌شوند. آنها عکاسی را دشمن هنر، بخصوص تصویرسازی، طراحی و نقاشی می‌دانستند. از سوی دیگر، عکاسان نیز به این قانع نبودند که صرفاً خدمتگزاران هنرمندان و یا جامعه باشند. بسیاری از عکاسان نه تنها در زمینه‌های دیگر هنر مثل نقاشی، مجسمه‌سازی و یا گرافیک فعالیت می‌کردند بلکه می‌کوشیدند تا استعداد هنری‌شان را در کار با دوربین و تجهیزات ظهور و جاب نیز آشکار نمایند. آنها به تکنولوژی همچون وسیله‌ای در خدمت خلاقیت نگاه می‌کردند و از همین رو عکاسی‌نشان را به عنوان آثار هنری به نمایش می‌گذاشتند. بسیاری از تکنیک‌های ثبت تصاویر و همچنین تکنیک‌های لایبرتواری چاپ و گرایش‌هایی نظیر عکاسی انتزاعی، عکاسی بدون دوربین (۸)، و عکاسی آوانگارد با این تفکر شکل گرفت.

تکنیک‌های خاص عکسبرداری، تکنیک‌های ظهور و چاپ، لایبرتواریها با دستگاه‌های متفاوت، ترکیب داروهای مختلف ظهور و چاپ فیلم و عکس، تکنیک‌های نورپردازی و مواردی از این دست، زمانی عکاسی را در زمره هنری دشوار قرار می‌داد که بری دستیابی به آن، نیاز به کسب انواع دانش و مهارت تخصصی و صرف زمان، انگیزه و پشتکار فراوان بود. اما در دنیای امروز و به کمک تکنولوژی دیجیتال، با پایین آمدن هزینه تولید عکس و ساخت دوربین‌های متفاوت و کثرت تولید لوازم عکاسی، سهولت بیشتری برای تهیه یک عکس حتی توسط افراد بی‌تجربه و بی‌ذوق به وجود آمده است. عکاسی خبری، تبلیغاتی، صنعتی، پرتره و... دیگر شرایط پیچیده گذشته را ندارد؛ نور یک شمع کوچک نیز برای ثبت تصویر کافی است. اصلاح کادر، رنگ، عمق، جنسیت، نور و سایه و روشن توسط نرم‌افزارهای رایانه براحتی میسر است. حتی اگر عکسی وضوح لازم را نداشته باشد با فیلترهای نرم‌افزاری قابل اصلاح است. از ظهور فیلم، تهیه کنتراست و چاپ در لایبرتواری نیز می‌توان صرف‌نظر کرد. به محض فشار دادن شاتر دوربین، تصویر مورد نظر در مانیتور LCD کنار دوربین قابل رؤیت است و در صورت نیاز می‌توان آن را ثبت، ضبط و یا حذف کرد و سپس تکرار نمود.

دوربین دیجیتال در عصر حاضر، همانند یکی از وسایل ضروری منزل به جمع خانواده‌ها پیوسته و در اختیار همگان قرار گرفته است. به کمک تکنولوژی جدید عکسبرداری و رایانه‌ها، شاخه‌های مختلف عکاسی براحتی قابل تجربه است. تأسیس مؤسسات و دفاتر عکسبرداری فراوان و تزریق سبیل کثیری از عکاسان به جامعه عکاسی، همچنین کاهش زمان تولید و ابران شدن خدمات چاپ، نیز از دستاوردهای فناوری جدید است. گسترش صنعت عکاسی، شیوع تب عکاسی و فراگیر بودن تکنولوژی دیجیتال از سویی دیگر موجب تشویب و نگرانی عکاسان هنری شده است. عکاسان، تجسم عینی واقعیت مرئی را وانهادند و کوشش‌های خود را معطوف به خلق تصاویر منحصر به فرد و یا تفسیر محیط پیرامون می‌نمایند. این عکاسان تلاش دارند تا پیوند عکاسی را با سایر هنرها؛ نقاشی، حجم، چیدمان، ویدئو، نمایش و... استحکام بخشند. ارتباط عکاسی با هنر را باید در زمینه تأثیرات متقابل هنرها، نواوریهای فنی و تغییر شیوه‌های آفرینش تصویر بررسی کرد.

در سایر هنرها نیز، سیطره تکنولوژی کاملاً مشهود است. سینما با تمامی شاخه‌های زیرمجموعه خود، موسیقی، تصویرسازی، نگارگری و حتی خوشنویسی که عنوان هنری کهن

وستنی را در سرلوحه خود دارد، هر کدام به نوعی اسیر سلطه رایانه‌ها شده‌اند. در این میان افرادی نیز از درهما‌سیری هنر و تکنولوژی به طور نامشروعی سود می‌برند. این افراد عموماً فاقد تخصص و دانش هنری هستند و بشدت به تکنولوژی وابسته‌اند و به یاری فناوری توانستند شاخه‌های مختلف هنر را به طور ناقصی تجربه کنند، و به طور ناقصی در آثار خود ترکیبی از تکنیک‌های مختلف فناوری جدید را به کار بگیرند. بزرگترین دشمن این افراد [که از تکنولوژی ناشی می‌شود] اشراف نداشتن به اصل هنر است؛ یک ویروس، یک فرمان اشتباه و هر چیزی که سیستم رایانشان را حتی برای مدتی از کار بیاندازد، تمام سیستم فکری و ذهنی آنها را به هم می‌ریزد.

در اینجا سؤال این است: هنر که هنوز هم نمودار ناب‌ترین احساسات انسانی قلمداد می‌شود، با حضور روزافزون تکنولوژی و استفاده غیرهنرمندان از تکنولوژی چگونه به تعبیر سنتی خود پایبند می‌ماند؟ و در این عرصه جایگاه هنرمند کجاست؟ آیا کامپیوتر، هنرمند را به پروسسور بودن، خلاصه و محدود خواهد کرد؟ شاید روزی ارزش‌گذاری و ارزیابی یک اثر هنری نیز به رایانه‌ها سپرده شود، یا اینکه هنرمندان قبل از خلق اثر، اندیشه و فکر اثر را از رایانه‌ها استخراج نمایند؟

در گذشته، شکل‌گیری مکاتب و گرایش‌های مختلف هنری، تحولات و انقلاب‌هایی را در عرصه هنر به وجود آورد. شاید بتوان ورود تکنولوژی و فناوری به محدوده هنر امروز را نیز، انقلاب هنری دوران معاصر نامید. اینکه این انقلاب تکنولوژیک به عنوان آخرین تحولات هنری و پایان تاریخ هنر خواهد بود یا دستاورد دیگری به همراه دارد را باید به شکل غمی، مستند و مستدل تجزیه و تحلیل کرد. این نکته جای تأمل دارد که آیا گریز از دانشگاه‌های هنری و تخصص‌های کهن و سنتی هنر، و گرایش بی‌حد به تکنولوژی در عرصه هنر که جوامع تکنولوژیک نه تنها آن را می‌طلبد، بلکه با شدت و قدرت فراوان آن را ترویج می‌کند، می‌تواند خطری برای هنر و هنرمندان تلقی شود؟ غفلت‌زدگی نسبت به از دست دادن مهارت‌های گذشته و سنسهای کهن که نتیجه بهره‌مندی بی‌حد و مرز از فناوری معاصر است، خطر را جدی‌تر جلوه می‌دهد. باید به خاطر داشت که بدون وابستگی به فناوری‌های تکنولوژیک، می‌توان امور هنر را پیش برد و به این نکته نیز توجه داشت که برای کارهایی که با وابستگی به قدرت و قابلیت جادویی رایانه‌ها و امکانات دیجیتال انجام می‌گیرد، چه توانایی‌های ذاتی و هنری که از دست خواهد رفت.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- Neil Postman، استاد دانشگاه نیویورک، جامعه‌شناس و پژوهشگر سالیان ارتباط جمعی
- ۲- Technopoly، ترجمه دکتر صادق طباطبایی، نشرات سروش تهران، ۱۳۷۲.
- ۳- لویی داگر (۱۸۵۱ - ۱۷۹۹ م)، نقاش و طراح صحنه فرانسوی. پس از مخترعان دیگر با حساب کردن صفحات فلزی با نمک، جوه و بد شیوه‌ای را برای ثبت تصاویر اختراع نمود و آن را داگروتیپ نامید.
- ۴- مرحوم جلال‌الاحمد در کتاب «غرب‌زدگی و ذیل سرفصل جنگ تصادها، موارد متعدد و مستدلی از ورود ماشین و تکنولوژی به جامعه و تصاد‌های فراوان ناشی از نبود فرهنگ استفاده و نوع نگرش به تکنولوژی را مطرح نموده است.
- ۵- گاهی مشاهده می‌شود که هنوز هم در برخی از نمایشگاه‌های معاصر، هستند آثاری که توسط تکنیک‌های رایانه به وجود آمده‌اند ولی مورد پذیرش قرار نگرفته‌اند.
- ۶- این واژه بیشتر منسوب افرادی است که بدون کسب دانش تجسمی و آشنایی با زبان تصویر و تنها با کمک تکنولوژی سهل‌انوسول کامپیوتر خدمات گرافیکی ارائه می‌کنند. طراحی و تصویرسازی آنها اصولاً بر اساس سلیقه شخصی و آشنایی مختصری از گرافیک است که توسط رایانه‌ها کسب کرده‌اند.
- ۷- Art work: نسخه اصلی، منحصر به فرد و نهایی یک اثر است. این نسخه به عنوان اصل اثر دارای ارزش هنری است.
- ۸- در موردی از گرایش‌های تصویر بردن عکاسان در تاریخ‌نگارها و لایبرتواریها و یا استفاده از دستگاه‌های ظهوری و چاپ‌های شکل می‌گیرد در این شیوه با کمک تکنیک‌های ویژه عکاسی، آثار جالب توجهی ساخته شده‌اند.
- ۹- Processor: ارائه دهنده و گیرنده اطلاعاتی که نیز به پردازش دارند.

منابع:

- ۱- تکنوبولی، پستمن، نیل، دکتر صادق طباطبایی، نشرات سروش، تهران، ۱۳۷۲.
- ۲- دایرة‌المعارف هنر، یاکیاز، روئین، فرهنگ معاصر، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۸.
- ۳- غرب‌زدگی، ال احمد، جلال، نشرات فردوس، چاپ سوم، ۱۳۷۵.